

АНОТАЦІЇ

Лобков В.О. Причини й особливості динаміки ареалів деяких ссавців // Ученіе запискі Тавріческого національного універсітета ім. В.І. Вернадского. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 3-11.

Розширення ареалів деяких ссавців обумовлено інтенсифікацією відтворення і зниженням смертності, що відбуваються внаслідок руйнування просторової структури периферичних популяцій під впливом природних або антропогенних факторів на тлі зниженої щільності населення. Вимирання популяцій через несприятливі умови охоплює одночасно великі простори, а заселення вільної території відбувається поступово шляхом послідовного утворення дочірніх просторових угруповань.

Ключові слова: ссавці, розселення, динаміка ареалів.

Волох А.М. Значення біогеографічних островів у формуванні популяцій деяких ссавців та пульсації меж ареалів // Ученіе запискі Тавріческого національного універсітета ім. В.І. Вернадского. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 12-22.

Вдалося встановити амплітуди коливання видових ареалів і виявити їх найбільш стійкі ділянки. Для великих ссавців ними виявилися гірські ліси Карпат, Криму і заболочені райони Полісся, для середніх – ще й заплави великих рік. Для стійких частин ареалів характерне: 1. оптимальне поєднання природних факторів упродовж тривалого часу, які у значній мірі відповідають біологічним потребам тварин; 2. достатньо велика площа придатних біотопів, яка для різних видів ссавців є неоднаковою – найбільша вона у хижих, найменша – у козулі, лані та муфлону. Формування крайніх популяцій крупних ссавців потребує відновлення або створення екологічних русел у вигляді найбільш придатних біотопів, а також дбайливої охорони осередків їх існування.

Ключові слова: ареал, популяція, рефугіум, ізоляція, Україна.

Селюніна З. В., Москаленко Ю. О. Території, що охороняються, як острови природної біорізноманітності (на прикладі лісостепових ділянок Чорноморського заповідника) // Ученіе запискі Тавріческого національного універсітета ім. В.І. Вернадского. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 23-26.

Унікальні інтразональні лісостепові природні комплекси Нижньодніпровських пісків в природному стані збереглися лише на лісостепових ділянках Чорноморського біосферного заповідника. Зараз вони майже суцільно оточені сосновими посадками. Ландшафтна і видова різноманітність природних фауністичних комплексів набагато вища, ніж у штучних. Для збереження багатьох видів наземних хребетних площа заповідних ділянок недостатня. Необхідно розширювати мережу природоохоронних територій в регіоні.

Ключові слова: ари, видове різноманіття, домінування.

Наглов В. О. Вплив змін клімату на стан чисельності дрібних ссавців // Ученіе запіскі Тавріческого національного універсітета ім. В.І. Вернадского. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 27-32.

За останні 25 років в Харківській області відмічена тенденція до підвищення середньої температури літа та зниженню кількості літніх опадів. Це привело до збільшення чисельності дрібних ссавців в заплавах річок в основному за рахунок лісових видів та на ланах за рахунок видів степового комплексу та евритопної миші уральської. В суходільних лісах чисельність дрібних ссавців зменшилась.

Ключові слова: дрібні ссавці, клімат, Харківська область.

Загороднюк І. В. Гірські регіони як зони найвищого видового багатства наземних хребетних України // Ученіе запіскі Тавріческого національного універсітета ім. В.І. Вернадского. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 33-38.

Біогеографічний аналіз раритетної фауни проведений з використанням алгоритму накладання географічних ареалів рідкісних видів. Список раритетної фауни обмежений видами ссавців, амфібій, плазунів і птахів, що включені до Червоної книги України. Мапи, побудовані для цих груп, засвідчують стрімке зростання числа рідкісних видів в гірських регіонах, і зменшення видового багатства раритетної фауни на рівнинах. Найбільш чітку тенденцію демонструють хвостаті амфібії, кажани, хижі ссавці та хижі птахи. Багатство гірських районів на раритетну фауну визначається як вихідним високим рівнем багатства гірських фаун, так і високим ступенем їх збереженості.

Ключові слова: біорізноманіття, видове багатство, гори, наземні хребетні.

Дулицький А.І., Коваленко І.С. ГИС-інвертування матеріалів бази даних відносно надвиду *Sylvaemus sylvaticus* (=S. *arianus*+S. *uralensis*) // Ученіе запіскі Тавріческого національного універсітета ім. В.І. Вернадского. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 39-44.

Під час епізоотологічного обстеження з 1971 р. здобуто 18970 примірників *S. sylvaticus*, *S. arianus* та *S. uralensis*, що становить 42,2 % від кількості досліджених тварин. Більшість з них було визначено як *S. sylvaticus*, відсутній, як показала ревізія фауни, на території Криму. Щоб уникнути втрати величезного матеріалу досліджень, проведено ГИС-аналіз розповсюдження *S. arianus* та *S. uralensis*: у випадках сумісного й виключного знаходження *S. sylvaticus* з одним з цих видів в одному місці їх приймали за цей вид. Крім цього, точки вилову тварин, що знаходяться на площі радіусом 5 км, об'єднувались в одну. В результаті проведених маніпуляцій доля точно адресованої інформації збільшилась з 58,2 % до 75,5 %. 24,5 % досліджених тварин і отриманої від них інформації по лабораторних дослідженнях інвертувати поки ще не вдалось.

Ключові слова: лісовий мишак, уральський мишак, степовий мишак, інвертування.

Зоря О.В., Крамаренко С.С. Модель короткотермінового прогнозування величин обліку мишоподібних гризунів Північного Сходу України // Ученіе запіскі Таврічеського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 45-49.

При епізоотійних процесах природно-вогнищевих інфекцій необхідне най скоріше проведення ефективних зоологічних досліджень. Запропонована модель, яка базується на розрахунку 95% довірчого інтервалу частоти реєстрації особин виду в першу добу обліку. По значенню довірчого інтервалу цього показника в першу добу обліку, розраховані теоретичні величини частот реєстрації особин виду від фактичних на другу та третю добу обліку. Показники реєстрації мишоподібних гризунів вдалося отримати для 13 видів. Найбільший збіг теоретичних значень величин обліку з фактичними відмічено в тих стаціях, де особини виду найбільш чисельні. Статистичний аналіз збігу модельних та фактичних величин в більшості спостережень мав статистичну значущість, що підтверджує наше припущення про постійність частоти реєстрації особин виду на протязі кількох послідовних періодів обліку.

Ключові слова: дрібні мишоподібні гризуни, модельні величини, фактичні величини, частота реєстрації, лісостеп.

Каптальян О.П. Використання метеоданих для прогнозування осінньої чисельності рудої нориці (*Clethrionomys glareolus*) та відловності звичайної мідіци (*Sorex araneus*) в лісових екосистемах Березинського заповідника // Ученіе запіскі Таврічеського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 50-57.

В статті наводяться дані з багаторічної динаміки чисельності рудої нориці й відловам звичайної мідіци на лісових стаціонарах Березинського заповідника, аналізується їхній зв'язок з погодно-кліматичними показниками, даються формули для складання статистичних прогнозів.

Ключові слова: руда нориця, звичайна мідіця, динаміка чисельності, погодно-кліматичні показники, статистичний прогноз.

Жила С., Шквиря М. Попередні результати слідового та візуального мічення вовків (*Canis lupus*) в Поліському природному заповіднику // Ученіе запіскі Таврічеського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 58-60.

Стаття містить результати апробації мічення вовків слідовими та візуальними маркерами. Роботу виконано на теренах Поліського природного заповідника в 2001-2003 рр. Показано придатність цього методу для застосування його на території України.

Ключові слова: вовк, мічення, Україна.

Ткач Г. Є., Наглов В. О. Порівняльний аналіз одно- та багатодобових обліків чисельності дрібних ссавців на пастко-лініях // Ученіе запіскі Таврічеського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 61-65.

Показано, що однодобовий лов дрібних ссавців на пастко-лініях повністю не виявляє їх видового складу, викривляє співвідношення окремих видів.

Рекомендовано застосування трьохдобового лову, що дасть змогу уникнути зазначених недоліків.

Ключові слова: дрібні ссавці, методи обліку.

Гольдін П. Є. Постембріональний ріст і окостеніння кістяка передньої кінцівки морської свині (*Phocoena phocoena* (Linnaeus, 1758)) Азовського і Чорного морів // Ученіє запискі Тавріческого національного університета ім. В.І. Вернадского. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 66-81.

Досліджено кістяки 70 особин морської свині (азовки), знайдених на узбережжя Азовського і Чорного морів у 2001–2003 роках. Визначено закономірності росту і терміни утворення синостозів у кожній кістці. Ріст кістяка грудної кінцівки продовжується до 4-8 років. Тривалість росту кісток, відносний приріст і показники алометрії зростають у дистальному напрямку, досягаючи максимуму в п'ясткових кістках і перших двох фалангах. Ріст лопатки не підкоряється закономірностям, характерним для кінцівки; у її розмірах відзначена слабка білатеральна асиметрія. Терміни утворення синостозів і абсолютні розміри кісток на різних вікових стадіях підвладні сильній індивідуальній мінливості. Ці показники можуть бути застосовані для оцінки віку особин не старше 3 років. Статевий диморфізм добре виражений у розмірах кісток передпліччя у дорослих особин, променева і ліктьова кістки можуть бути використані при визначенні статі особини. Для кістяка грудної кінцівки характерні сильні внутрішні кореляційні зв'язки. Особливе місце в характері росту і пропорціях займають структури заднього краю плавця.

Ключові слова: *Phocoena phocoena* (L.), Черне, Азовське моря, скелет передньої кінцівки, ріст, окостеніння.

Кондратенко О. В., Загороднюк І. В. Склад і структура схожості мікротеріофаун заповідних ділянок східної частини України // Ученіє запискі Тавріческого національного університета ім. В.І. Вернадского. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 82-89.

Проведено порівняння сучасного стану мікротеріофауни заповідних ділянок східної частини України. Наведено і проаналізовано дані про поширення і рясноту 23 видів дрібних ссавців. За показниками схожості фаун всі заповідні ділянки формують дві групи: ділянки Донецько-Донських степів і долини Дінця та ділянки Приазов'я. З'ясовано види-індикатори окремих заповідних мікротеріокомплексів.

Ключові слова: заповідник, мікротеріофауна, Східна Україна.

Євстаф'єв І.Л. Зонально-біотопне розподілення дрібних ссавців Криму // Ученіє запискі Тавріческого національного університета ім. В.І. Вернадского. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 90-97.

Ландшафтна і флористична різноманітність Криму обумовили своєрідність його фауни, зональну та біотопну структуру суспільств. Біоценотичні особливості природних зон Криму обумовили формування структурних зональних комплексів ДС, що розрізняються за видовим, кількісним і дольовим складом, основу якого складають дві основні екологічні групи ДС: степових і гірсько-лісових видів. Групу гірсько-лісових складають види, що мають в Криму ізольовані від основної частини ареали, а основу степового теріокомплексу – широко розповсюджені на суміжних з

Кримом територіях види. Структура угруповань ДС в різних біотопах суттєво відрізняється за видовим та дольовим (ранговим) складом фауни звірків, кількісним співвідношенням видів і динаміці їх чисельності.

Ключові слова: фауна дрібних ссавців, структура угруповань, Крим.

Тищенко В. М. Пізньолітні скупчення кажанів (Chiroptera) у підземеллях Поділля // Учене записки Тавріського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 98-104.

У 1999–2001 рр. протягом серпня-початку вересня досліджувались скупчення (роїння) кажанів в місцях розташування 15 підземель Поділля. Виловлено 475 особин 12 видів рукокрилих. У пізньолітніх скупченнях переважали нічні (Myotis) – 82 %, домінувала *M. daubentonii* (63 %), значно переважали самці (74%), представлені рідкісні види: *Rhinolophus hipposideros*, *Myotis dasycneme*, *M. bechsteini*, *Barbastella barbastellus*. Надання спеціального охоронного статусу місцям формування пізньолітніх скупчень кажанів є важливим і невідкладним заходом для збереження різноманіття рукокрилих.

Ключові слова: Chiroptera; Myotis; роїння, охорона кажанів.

Коханець М. І., Хоцький П.Б. Ратичні в умовах НПП “Сколівські Бескиди” // Учене записки Тавріського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 105-108.

В угіддях НПП “Сколівські Бескиди” зустрічаються чотири види ратичних: *Bison bonasus* L., *Cervus elaphus* L., *Capreolus capreolus* L., *Sus scrofa* L. Проаналізовано стан популяцій ратичних, стаціональне поширення. Основними факторами, що впливають на їх чисельність є умови зимівлі, хижаки, браконьєрство.

Ключові слова: НПП “Сколівські Бескиди”, *Bison bonasus* L., *Cervus elaphus* L., *Capreolus capreolus* L., *Sus scrofa* L.

Ружіленко Н. С. Хижі ссавці острівних територій Середнього Придніпров'я // Учене записки Тавріського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 109-114.

У статті наведено видовий склад, біотопний розподіл та щільність населення хижих ссавців на островах середньої течії р. Дніпро.

Ключові слова: хижі ссавці, поселення, щільність населення.

Роженко М. В. Динаміка та сучасний стан фауни хижих ссавців в дельтах Дністра і Дунаю // Учене записки Тавріського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 115-120.

Руйнація степової біоти в ХІХ–ХХ ст. призвело до скорочення площі і фрагментації місць існування багатьох тварин. Деякі види зникли взагалі, а деякі вціліли в найбільш комфортних ділянках. На півдні України для багатьох хижих ссавців такими виявились річкові дельти Дністра і Дунаю. Тут на початку ХХ ст. мешкало 11 видів хижих ссавців, а на початку ХХІ – 13–14. Незважаючи на

інтенсивну антропогену трансформацію заплавлених ценозів, дельти зберегли свої головні екологічні характеристики і являються найбільш важливими осередками існування лісового kota, європейської норки і видри в степовій зоні. У даний час тут відбувається формування острівних популяцій шакала і лісової куниці. Дельти рр. Дністра і Дунаю зараз характеризуються найбільшим видовим різноманіттям хижих ссавців в Україні.

Ключові слова: фауна, популяція, дельта, ріка, хижі ссавці.

Колесніков М. О., Кондратенко О. В. Сучасний стан популяцій рідкісних хижих ссавців родини *Mustelidae*, на південному сході України // Ученіе запіскі Таврічеського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 121-129.

Подано дані щодо сучасного стану популяцій і чисельності 6-ти видів рідкісних хижих ссавців родини *Mustelidae* (*Mustela erminea*, *M. evermanni*, *M. lutreola*, *Vormela peregusna*, *Lutra lutra*, *Meles meles*) на південному сході України, в межах Луганської та Донецької адміністративних областей. Наведено фактори, що негативно впливають на щільність населення та чисельність цих видів в дослідженому регіоні.

Ключові слова: хижі ссавці, *Mustelidae*, чисельність, заповідник, південний схід України, Червона книга України.

Шешурак П.М. Перспективи вивчення теріофауни на території національних парків, що проєктуються на Чернігівщині // Ученіе запіскі Таврічеського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 130-133.

У статті наводиться коротка інформація національні парки, що проєктуються на Чернігівщині, наводиться деяка інформація про їх теріофауну та наводяться перспективи вивчення теріофауни області у зв'язку з їх організацією.

Ключові слова: Чернігівська обл., національний парк, теріофауна, перспективи вивчення.

Сребродольська Є.Б., Дикий І.В., Мисюк В.О. Теріофауна Шацького національного природного парку // Ученіе запіскі Таврічеського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 134-143.

Протягом 2000–2003 рр. на території Шацького національного природного парку проведені комплексні теріологічні дослідження. Встановлено сучасний склад теріофауни ШНПП, який нараховує 53 види, серед яких 8 занесено до Червоної книги України. Доведено наявність 9 нових видів ссавців. Вперше проведені ґрунтовні хіроптерологічні дослідження, в результаті яких зареєстровано 7 материнських колоній чотирьох видів *P. pipistrellus*, *P. nathusii*, *M. dasycneme*, *N. noctula*: 4 моновидових та 3 полівидові; відловлено 95 особин, 86 – закільцьовано.

Ключові слова: Шацький національний природний парк, теріофауна.

Ситнікова О. Ф. Хижі ссавці біосферного заповідника «Брянський Ліс» (Росія, Брянська область) // Ученіє запіскі Таврічеського національного універсітета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 144-150.

Заповідник створено у 1987 р. в лівобережній частині р. Десна, його площа 12168 га. Наведено відомості щодо 13 видів хижих (28,3 % теріофауни).

Ключові слова: хижі ссавці; видовий склад і чисельність в заповіднику.

Самчук М.Г., Сагайдак А.В., Смаголь В.М. Мисливська теріофауна регіонального ландшафтного парку «Міжрічинський» // Ученіє запіскі Таврічеського національного універсітета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 151-153.

Зроблено еколого-фауністичний огляд мисливських видів ссавців. Встановлено, що попереднє тривале господарське використання не вплинуло на зміну видового складу теріофауни, яка включає в себе ряд рідкісних видів. Посилення біотехнічних та охоронних заходів зумовило оптимізацію чисельності популяцій копитних тварин.

Ключові слова: РЛП «Міжрічинський», теріофауна.

Башта А.-Т. Видовий склад рукокрилих (Chiroptera) заплавної ліси Боржави (Закарпаття) // Ученіє запіскі Таврічеського національного універсітета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 154-159.

Заплавні ліси пониззя р. Боржави (Закарпатська обл.) є важливими місцелікуванням для поселення і живлення багатьох видів кажанів. Тут виявлено 16 видів рукокрилих (майже 60% фауни рукокрилих України), з них 5 занесені до Червоної книги України. Отримані дані підкреслюють потребу заповідання всього цього лісового масиву.

Ключові слова: кажани, біорізноманіття, заплавні ліси, Україна.

Титарь В., Хаммер М. Моніторинг вовка (*Canis lupus L.*) в регіональному ландшафтному парку «Кінбурнська коса» // Ученіє запіскі Таврічеського національного універсітета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 160-170.

Три роки поспіль (2001–2003) проводили моніторинг відносної чисельності вовка (*Canis lupus*) на території регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса». У 2003 р. зареєстровано різке зниження цього показника, що найкраще виявляється регресійним аналізом кумулятивного числа вовчих слідів/км/день. Таке зниження імовірно пояснюється суворими умовами зими 2002/2003. Разом з тим співвідношення статей залишається стабільним (1:1), а частка молодих особин є високою (до 50% слідів належать молодим вовкам). Це дає надію на те, що за сприятливих умов популяція може відновити свою чисельність.

Ключові слова: вовк, моніторинг, відносна чисельність.

Боровик Є.М. Динаміка щільності розподілу родинних ділянок бабака (*Marmota bobac Muller, 1776*) // Ученіє запіскі Таврічеського національного універсітета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 171-172.

Внаслідок порушення режиму косіння трави в заповіднику, а також зменшення навантаження на пасовища на ділянках, які не охороняються, сталося погіршення

умов життя бабака. Це призвело до зменшення щільності розподілу родинних ділянок бабака Стрільцівської популяції.

Ключові слова: родинна ділянка, резерватні сукцесії, зниження чисельності бабака.

Токарський В. А. Історичні зміни ареалу і чисельності бабака (*Marmota bobak* Mull., 1776) в Україні // Ученіе запіскі Таврічеського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 173-185.

В минулому бабаки у Європейській частині Росії та в Україні були звичайними ландшафтними тваринами, проте масове розорювання степової цілини призвело до різкого зменшення їх чисельності. На початку ХХ сторіччя бабак в Україні був на межі зникнення, але в цей час він є єдиним підвидом серед бабаків Євразії, ресурси якого збільшились, а ареал розширився за останні роки. Бабак в Україні репрезентований двома популяціями у Харківській та Луганській областях, які утворилися з невеликої кількості окремих колоній у Міловському та Великобурлуцькому районах. З Луганської та Харківської області України наприкінці 60^х – на початку 70^х рр. бабак розповсюдився у Ростовську, Білгородську та Вороніжську області Росії.

Ключові слова: бабак, популяції, екологія, чисельність.

Скоробогатов Є. В., Атмасова Т. А., Атмасов А. А. Динаміка бобрових поселень у меліорованій заплаві // Ученіе запіскі Таврічеського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 186-191.

Наводяться результати багаторічних спостережень за колонією *Castor fiber* L., 1758 у меліорованій заплаві. При обиранні бобрами місця для сімейної ділянки перевага надається каналам, особливо з добре розвинутою прибережною й коловодною рослинністю. При дефіциті території спостерігається заселення молодими парами колишніх кормових площадок та їхнє відділення як самостійні поселення.

Ключові слова: бобер, *Castor fiber*, колонія, родина.

Арутюнян Л.С., Дулицький А.І. Канібалізм і генеративна активність – ключові популяційні адаптації сірого пацюка (*Rattus norvegicus* Berk.) з використання харчового ресурсу підчас сезонних скрут // Ученіе запіскі Таврічеського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 192-197.

У 1983–1993 рр. в зоні рисівництва вивчалася динаміка розмноження виду. Відмічено регулярні осінні генерації, зимове й ранньовесняне розмноження. Це нехарактерно для видів, що взимку не сплять і не запасують кормів, при тлумаченні перебігу подій з позицій особин. Феномен трактується тут з популяційних позицій. Зайва кількість особин, яких не забезпечено кормами в період скрути, сама становить собою кормовий ресурс популяції, який реалізується через канібалізм і некрофагію. В такому разі рудого пацюка слід вважати видом, що запасує корм на рівні популяції. Стверджується, що таке явище – більш прогресивна адаптація порівняно з іншими. Вона універсальна, оскільки дає змогу популяції акумулювати максимально можливий для

даних умов ресурс для виживання за екстремальних проявів скрути. Але при м'яких скрутах ініціюється потужне весняне розмноження, що призводить до збільшення щільності та до розширення ареалу виду. Робиться припущення, що канібалізм у пацюка – суттєвий популяційний механізм стратегії виживання і що такий механізм характерний, можливо, й для інших видів, що взимку не сплять і не запасують кормів, як хатня миша.

Ключові слова: рудий пацюк, канібалізм, адаптація.

Тимошенко В. А. Чорний тхір та перегузня у заповіднику Хомутівський степ // Учене записки Тавріського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 198-202.

На теренах степового резервату Хомутовський степ регулярно рееструються чорний тхір (*Mustela putorius*) та перегузня (*Vormela peregusna*). Зустрічі першого відносяться до річки та господарських будівель людини, другого – до відкритих степових ділянок. Особини обох видів найчастіше зустрічаються в роки, що йдуть після піків чисельності гризунів. Причинами загибелі особин обох видів є їх зустрічі з людиною, як в населених пунктах, так і на теренах резервату. На даний час, резерват не забезпечує охорону цих видів тхорів.

Ключові слова: чорний тхір, перегузня, охорона.

Дідик Ю. М. Вивчення трихінельозу диких ссавців в Україні // Учене записки Тавріського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 203-205.

Дається короткий огляд епізоотичної ситуації по трихінельозу диких ссавців у деяких регіонах України.

Ключові слова: дікі ссавці, трихінельоз, мисливці.

Бобкова О.О. Поширення кліщів як ектопаразитів кажанів у печерах України // Учене записки Тавріського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 206-211.

На території України на кажанах у печерах зареєстровано 21 вид кліщів, що відносяться до 7 родин та 11 родів. У складі ектопаразитофауни кажанів, що мешкають у підземеллях Кримського півострова та Середнього Придністров'я, найбільшим видовим і таксономічним багатством характеризується родина Macroonyssidae. Зустрічаються як поліксенні, так і олігоксенні види.

Ключові слова: ектопаразити, кліщі, кажани, печери, Україна.

Денісова О.В. Хребетні як природні вороги кажанів // Учене записки Тавріського національного університета ім. В.І. Вернадського. Серія «Біологія, хімія». – 2004. – Т.17 (56). – № 2. – С. 211-215.

В огляді літературних та власних даних систематизовано та класифіковано відомості щодо природних та синантропних ворогів кажанів (переважно з теренів колишнього СРСР). Наведено видові списки ворогів кажанів, а також видів-жертв.

Ключові слова: кажани, вороги, жертви.